

DÜZELTME: FİNANSAL RASYOLAR İLE FİNANSAL PERFORMANS: BİST VE TURİZM¹

Muammer PAÇA²

Miyase TEKEL KARABULUT³

ÖZ

Dergimizde daha önce makalesi yayımlanmış yazarın talepleri üzerine;

Dergimizin 2019 yılı Cilt 3, Sayı 1’de yayımlanan ‘‘Finansal Rasyolar ile Finansal Performans: Bist ve Turizm’’ başlıklı makale Finansal oranlar içerisinde maddi duran varlık devir hızı olarak (mddh: net satışlar/maddi duran varlık) hesaplandığını gösterdiğimiz oran hatalıdır. Çalışmanın araştırma kısmı yapılırken maddi duran varlık öz kaynak oranı (mdök: maddi duran varlık/özkaynak) hesaplanmıştır. Makalenin yazım aşamasında hesaplanan oran ismi yanlış gösterilmiştir. Makalede bulunan hatanın sorumlu yazar Muammer Paça tarafından sehven yapılmıştır. Yapılan bu hatadan dolayı yazarlar, okuyuculardan özür dilemektedir. Makalede yer alan hatanın giderilmesi amacıyla bu düzeltme metni sunulmuştur.

ERRATUM: FINANCIAL PERFORMANCE BY FINANCIAL RATES: BİST AND TURİZM⁴

ABSTRACT

The tourism sector has a wide range of services in many areas such as accommodation, food and beverage and agency. The sector with such a wide range provides employment for many people and has an important place in the national economy. The aim of this study BIST Tourism (Istanbul Tourism Exchange) is to analyze the financial performance of the companies in the Index. For this purpose, the data of the firms included in the BIST Tourism Index between 2013-2017 were analyzed using financial ratios. Correlation test and Kruskal Wallis H test were used in the analysis. As a result of the study, it was seen that there were no significant differences between the rates with different degrees of relationship with each other and the rates of active turnover between companies, working capital turnover rate, total asset ratio of net profit and the ratio of pre-tax profit to total asset.

Keywords: Tourism sector, Financial Ratio, Performance Analysis

JEL Codes: M40, M41, Z3

¹ Bu makale 17-20 Ekim 2018 tarihlerinde İzmir Seferihisar’da düzenlenen 5. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresinde bildiri olarak sözlü sunum yapılmıştır.

² Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yüksek Lisans Öğrencisi, muammerpaca@gmail.com

³ Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yüksek Lisans Öğrencisi, miyasetekel191@gmail.com

⁴ This article was given an oral presentation at the 5th International Accounting and Financial Research Congress held in Seferihisar, Izmir on 17-20 October 2018.

GİRİŞ

Turizm, Latince insanların bir eksen etrafında dönme hareketi olarak ifade edilen 'tornus' kelimesinde türetilmiştir ve buradan da İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi yaygın olarak kullanılan dünya dillerinde 'tour' şeklini alarak insanların bazı görülmeye değer tarihi alanları, doğal güzellikleri ya da dini inanışları gereği gidip görmek istedikleri yerleri, iş veya eğlence amacıyla gezip geri dönmelerini ifade etmektedir (Yıldız, 2011: 55).

Ülkelerin sosyal ve ekonomik olarak kalkınmalarında turizm sektörü önemli bir paya sahiptir. Turizm sektörü sosyal açıdan ulusların ve insanların birbirlerini doğal, sosyal ve kültürel açıdan karşılıklı olarak tanımalarını birbirlerinden etkilenmelerini sağlarken ekonomik açıdan ise birçok insanı üretici ve tüketici olarak bir araya getirir ve ilgilendirir. İnsanların ihtiyacını karşılamak için üretilmiş olan mal ve hizmetlerin tüketilmesi, insanların yeni ihtiyaçlar için yeniden mal ve hizmet üretimini zorunlu hale getirmiş ve bu durumda gelirlerin artmasına neden olmuştur (Dilber, 2007: 205).

Turizm sektörü milli gelire sağladığı katkısı ile beraber ülke ekonomisine de döviz girişi sağlamaktadır ve bu döviz girişiyle beraber ödemeler dengesi açığının kapanmasında önemli bir role sahiptir (Dilber, 2007:206). Bu açıdan bakıldığında turizm sektörü ülkeye dolar girişi sağlayan önemli sektörlerden bir tanesidir. Kültür ve Turizm Bakanlığı' nın yayınladığı turizm istatistiklerine bakıldığında Türkiye'nin yabancı turistlerden geliri 2018 yılı için 24 milyar 28 milyon 311 bin dolardır (yigm.kulturturizm.gov.tr).

Son yıllarda artan kişisel harcanabilir gelir, ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmeler ve insanların iletişim alanındaki gelişmeler ile birlikte dünyanın birçok yerinden haberdar olmaları, yeni yerler keşfetme isteklerinden dolayı turizme ve tatil yapmaya ayrılan pay yükselmiş ve turizm dünyada hızla gelişen sektörlerin başında yer almaya başlamıştır (Karadeniz & İskenderoğlu, 2011: 65).

Turizm, birçok hizmet sektörü ile bağlantılıdır ve turizm sektörünün performansı diğer bağlantılı olduğu sektörlerin performansını da etkilemektedir. Turizm sektörü konaklama, yiyecek-içecek ve acentecilik gibi birçok alanda hizmet sunulan geniş bir sektör yelpazesine sahip olup aynı zamanda birçok kişiye de istihdam olanağı sağlamaktadır (Ecer & Günay, 2014: 35). Hizmet sektörü içerisinde yer alan turizm, insan odaklı bir sektör olduğu için Türkiye'de dahil olmak üzere birçok ülkede işsizlik sorununa çözüm olarak düşünülmüştür (Şit, 2016:110). Bu açıdan bakıldığında BİST Turizm'de işlem gören firmaların performanslarının araştırılması yatırımcılar ve yöneticiler açısından önem teşkil etmektedir (Altın ve Süslü, 2017: 31). Borsa İstanbul' da endeksler arasında yer alan BİST Turizm, borsada işlem gören turizm firmalarının yer aldığı borsa endeksidir.

Günümüzde küresel rekabet neredeyse her alanda işletmeler tarafından normal görülmektedir ve bu nedenle işletmeler sıklıkla performanslarını ölçmek ve karşılaştırmak mecburiyetindedir. Performans; hedeflenen amaca ulaşmak için bir birey ya da bir grup tarafından yapılan planların ve sonuçların nitel ve nicel olarak açıklanmasıdır (Örs ve diğerleri, 2015: 63).

Türkiye'de turizm işletmeciliği yapan şirketlerin mali tabloları çeşitli yollarla analiz edilerek yorumlanır. Yapılacak olan bu analiz yöntemlerinden bir tanesi de Finansal Performans Analizidir. Finansal Performans Analizi, işletmenin finansal raporlarından, tablolarından ve muhasebe kayıtlarından faydalanılarak işletme yönetiminin performansının, verimliliğinin, faaliyet ve finansal yapı özelliklerinin belirlenmesidir (Gümüş & Bolel, 88). Başka bir deyişle performans analizi, firmanın belirlediği hedefleri doğrultusunda elinde bulundurduğu kaynakları ne kadar etkin ve ne kadar verimli kullanabildiğinin bir göstergesidir (Yakut ve diğerleri, 2015: 235). Geleneksel performans ölçüm ve denetiminin temelini finansal

performans ölçümü oluşturmaktadır. Finansal performans ölçümünün temel amacı ise işletmenin mali durumu ve gelişimi hakkında bilgi aktarımı sağlamaktır. Yapılan performans ölçümü yöneticilere geleceğe yönelik yatırım tercihlerinde ve yönetim kararları almalarında yardımcı olurken aynı zamanda yatırımcıların işletme ile ilgili yatırım tercihlerinde de yardımcı olmaktadır (Yıldız, 2013: 47).

Finansal oranlar, işletme yöneticileri, ortaklar, yatırımcılar ve çeşitli finansman kurumları tarafından işletmelerin finansal performanslarını değerlendirmek ve işletmenin değerini belirlemek için kullanılmaktadır. Değerlendirme yapılırken her alanda ve her ölçekte işletme için güvenilir bir finansal performans karşılaştırması yapılmasından dolayı finansal oranlar farklı kitleler tarafından tercih edilmektedir (Sevim, 2016: 223).

Finansal oranlar ve finansal oran analizi mali tablolar analizinde en sık kullanılan yöntemler arasında yer alır. Finansal oranlar, finansal tablolarda yer alan kalemlerin aralarındaki nispi ilişkileri gösterir. Mali tablolar üzerindeki kalemler arasında çok sayıda oran hesaplamak mümkündür, önemli olan bu oranları hesaplarken birbirleri ile anlamlı ilişki kurulabilir olan kalemler arasındaki oranları hesaplamaktır (Lazol, 2016: 198-199).

LİTERATÜR TARAMASI

Ergül (2014), yaptığı çalışmada 2005-2012 yıllarına ait BIST turizm sektöründe işlem gören firmaların finansal performanslarını ELECTRE ve TOPSİS yöntemlerini kullanarak karşılaştırmalı olarak test etmiştir. Çalışmasında en başarılı ve en başarısız finansal performans gösteren Turizm firmalarını bulmuştur.

Ecer ve Günay (2014), yaptıkları çalışmada turizm şirketlerinin finansal performanslarını Gri İlişkisel Analiz yöntemiyle ölçmeye çalışmışlardır ve Borsa İstanbul'da faaliyet gösteren dokuz turizm şirketinin 2008-2012 yılları arasındaki finansal performansı likidite, kaldıraç, kârlılık ve faaliyet göstergeleri kapsamındaki on yedi finansal oran verilerine göre değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda finansal performansın ölçülmesinde en önemli göstergenin kaldıraç göstergesi olduğu ve turizm sektöründe finansal oranların performans belirleme yönelik olarak kullanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Karadeniz ve diğerleri (2014), çalışmalarında spor şirketlerinin finansal performanslarını oran yöntemiyle analiz etmeye ve Borsa İstanbul'da işlem gören dört spor şirketinin 2011-2013 yılları arasındaki verilerinden yararlanarak ayrıca Altman Z değerlerini hesaplayarak iflas risklerini belirlemeye çalışmışlardır. Yapılan analizler sonucunda spor şirketlerinin finansal yükümlülüklerini yerine getirmede sorunlarla karşılaşabileceklerine, varlıklarını etkin bir şekilde kullanamadıklarına ve kar yaratma konusunda da başarısız oldukları sonucuna varılmıştır.

Şen ve diğerleri (2015), çalışmalarında bir örnek otel işletmesinin mali tablolarını finansal analiz yöntemleri ile analiz etmek istemişlerdir ve Borsa İstanbul'da işlem gören bir turizm işletmesinin Kamuyu Aydınlatma Platformu'ndan elde ettikleri verilerinden yararlanarak 2011-2013 yılları arasında Trend Analizi, 2012-2013 yılları arasında Karşılaştırmalı Tablolar Analizi ve 2013 yılında Yüzde Yöntemi ve Oran Analizleri yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda genel olarak işletmenin varlık ve kaynakları arasında dengesizlik olduğu ve likidite yetersizliğinin söz konusu olduğuna ve işletmenin iyi yönetilmediğine işletmede aşırı borçlanmanın olduğu ve işletmenin zarar ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

İskenderoğlu ve diğerleri (2015), çalışmalarında Türkiye enerji sektörü ve Avrupa enerji sektörünün bir finansal analiz türü olan oran analizi yöntemiyle likidite, mali yapı, verimlilik ve karlılık durumlarını analiz etmek istemişlerdir ve bu kapsamda Türkiye enerji sektörüne ilişkin verilere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın yayınladığı 2009 – 2012 dönemine ait

sektör bilançoları ve gelir tablolarından Avrupa enerji sektörüne ait finansal oranların ortalamasının belirlenmesinde ise Avrupa’da faaliyet gösteren ve sağlıklı verilerine ulaşılan, 79 adet enerji işletmesinin bilanço ve gelir tablolarından ulaşımlardır. Çalışma sonucunda kullanılan analiz yöntemleri açısından Avrupa Enerji Sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin Türkiye Enerji Sektöründe faaliyet gösteren işletmelerden daha iyi bir performans gösterdikleri görülmüştür.

Yakut ve diğerleri (2015), yaptıkları çalışmada 2009-2013 yılları arasında BIST 100 de işlem gören 9 turizm firmasının mali tabloları üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırmalarında veri zarflama analizi ve malmquist toplam faktör verimliliği endeksini kullanmışlardır. Malmquist toplam faktör verimliliğindeki incelemede %10.3’lük bir azalma olduğunu ve bu azalışın sebebine teknik etkinliğin %1.4’lük, teknolojik etkinliğin %9’luk olumsuz katkı sağladığını saptamışlardır.

Özçelik ve Kandemir (2015), yaptıkları çalışmada finansal oranlardan yararlanarak Turizm firmalarının finansal performanslarını ölçmeyi amaçlamış 2010-2014 yılları arasında Borsa İstanbul’da işlem gören 7 işletmenin mali tablolarından yararlanmışlardır. TOPSİS yöntemiyle performansları açıklanmaya çalışılmıştır.

Kendirli ve Çankaya (2016), yaptıkları çalışmada BIST-Turizm’de yer alan firmaların 2010-2014 yıllarındaki işletme sermayesi ve karlılık arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışmalarında regresyon analizi kullanmışlardır. Çalışmanın sonucunda işletme sermayesi ile aktif karlılık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuş ayrıca kaldıraç oranı ile aktif karlılık arasında da anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Karadeniz ve diğerleri (2016), çalışmalarında Gri İlişkisel Analiz Yöntemiyle turizm alt sektörlerinin finansal performanslarını ölçmeyi amaçlamışlardır. Bu kapsamda turizm alt sektörlerinin finansal performansları likidite, finansal yapı, varlık kullanım ve kârlılık göstergeleri kapsamında incelenmiştir ve bu dört temel gösterge kapsamında 32 finansal oran kullanılarak Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası sektör oranlarına ulaşılan altı alt sektörün 2012-2014 dönemine ilişkin finansal performansları değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda turizm şirketlerinin finansal performanslarının ölçülmesinde en önemli göstergenin finansal yapı, en az etki eden göstergenin ise varlık kullanım göstergesi olduğu ve en başarılı alt sektörün seyahat acentesi ve ilgili hizmetler sektörü, en başarısız alt sektörün ise deniz yolcu taşımacılığı olduğu saptanmıştır.

Meydan ve diğerleri (2016), çalışmalarında BIST’ te işlem gören gıda firmalarının finansal performanslarını likidite oranları, faaliyet oranları, mali yapı oranları ve karlılık oranları olarak grup bazında ve bütün olarak ayrı ayrı ele almışlar ve işletmelerin finansal performanslarını her iki durum için de Gri İlişkisel Analiz yöntemi kullanılarak değerlendirmeye çalışmışlardır. Sonuçlar klasik finansal oran analizinden elde edilen sonuçlar ile karşılaştırılmış, sonuçların tutarlı olduğu belirlenmiştir.

Kahveci ve Turna (2016), yaptıkları çalışmada 2010-2015 yılları arasında Borsa İstanbul’da işlem gören 11 turizm firmasının finansal durumlarını ortaya koymak için finansal oranlar tespit etmiş ve TOPSİS yöntemi kullanmıştır. Cari Oran, Likidite Oranı ve Stok Devir Hızı Oranlarının finansal performans puanını diğer oranlara göre daha fazla etkilediği yorumunda bulunulmuştur.

Gümüş ve Bolel (2017), yaptıkları çalışmada havayolu sektöründe yer alan iki havayolu şirketinin 2010-2015 yılları arasındaki mali tablolarında faydalanarak finansal rasyolar tekniği ile havayolu şirketlerinin finansal performansını analiz etmişlerdir.

Karkacier ve Yazgan (2017), yaptıkları çalışmada turizm sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin finansal performanslarını mali tablolardan elde ettikleri finansal oranlarla

değerlendirmeye çalışmışlardır. 2015 yılında Borsa İstanbul'da bulunan 10 turizm firmasının performanslarını Gri İlişkisel Analiz Yöntemi kullanarak değerlendirmişler ve finansal Performansları önemli ölçüde kaldıraç oranının etkilediğini ortaya koymuşlardır.

Helhel ve Karasakal (2017), yaptıkları çalışmada Borsa İstanbul'a kayıtlı Konaklama sektöründe bulunan firmaların çalışma sermayesi yönetiminin karlılık performansına etkisini araştırmışlardır. Karlılık performansı olarak aktif karlılık ve özsermaye karlılık oranlarını kullanmışlar ve kaldıraç ile net işletme sermayesi oranlarını her iki karlılık oranını da negatif yönde etkilediğini ortaya koymuşlardır.

Altın ve Süslü (2018), yaptıkları çalışmada Borsa İstanbul'da işlem gören turizm firmalarının finansal performanslarını incelemeyi amaçlamışlardır. 2014-2016 yılları arasında tanımlayıcı istatistiksel analiz ve tam düzeltilmiş en küçük kareler yöntemini kullanmışlar, 2017 yılında ise 8 aylık dönemde ise oran analizleri kullanarak finansal durumları açıklamaya çalışmışlardır. AYCES ve MARTI şirketlerinin dışında diğer şirketlerin dönemin piyasa getirisinden daha fazla getiri sağladıklarını, Fiyat/ Kazanç oranlarına bakıldığında METUR ve MAALT hariç diğer şirketlerin sıfır olduğunu bulmuşlardır.

Erdoğan ve Yamaltdinova (2018), yaptıkları çalışmada 2011-2015 dönemlerine ait Borsa İstanbul'da yer alan 13 Turizm firmasının finansal oranlarını kullanarak TOPSİS yöntemi ile şirketlerin performanslarını tespit etmişlerdir. 2011 yılında en iyi performansın Net Turizm, 2015 yılında ise Metem Tur'a ait olduğu belirlenmiştir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULAR

Çalışmanın amacı Borsa İstanbul Turizm Endeksinde yer alan firmaların finansal oranlar yardımıyla finansal performanslarını analiz etmektir. Çalışmada veri seti olarak Borsa İstanbul Turizm Endeksinde yer alan firmaların finansal tabloları kullanılmıştır. Borsa İstanbul Turizm Endeksinde toplam yedi firma yer almaktadır. Firmalardan bir tanesi finansal tablosunu dokuz aylık diğer altı firma on iki aylık açıkladığı için, finansal tablosunu dokuz aylık açıklayan firma araştırmaya dahil edilmemiştir ve araştırmada altı firma kullanılmıştır. Firmaların finansal tablolarına Kamu Aydınlatma Platformu (KAP) üzerinden ulaşılmıştır.

Borsa İstanbul Turizm Endeksinde yer alan altı firmanın 2013-2017 yılları arasında beş yıllık finansal tablolarına KAP üzerinden ulaşılmış ve finansal tablolarından faydalanılarak finansal oranlar elde edilmiştir. Finansal oranlar yardımıyla firmaların mali durumlarına bakılmış, çalışmada kullanılan finansal oranlar için Kolmogrov-Smirnov ve Shapiro-Wilk, Spearman, Korelasyon, Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Çalışmada kullanılacak olan ve tüm firmalar için hesaplanan finansal oranlar ve formüller Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo-1: Formüller ve Kullanılan Oranlar

Cari	Dönen Varlıklar/ Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
Likidite	Dönen Varlıklar – Stoklar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
Nakit	Hazır Değerler + Menkul Kıymetler / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
Kaldıraç	Toplam Yabancı Kaynaklar / Varlıklar
Ök v	Özkaynak / Varlıklar
Kvyk	Kısa Vadeli Yabancı Kaynak / Varlıklar
Uvyk	Uzun Vadeli Yabancı Kaynak / Varlıklar
Mdök	Maddi Duran Varlık / Özkaynak
Adh	Net Satışlar / Varlıklar
Ödh	Net Satış / Ortalama Özkaynak
Csdh	Net Satışlar / Dönen Varlıklar
Nk ok	Net Kâr / Özkaynak
Nk v	Net Kâr / Varlıklar
Fvok v	Faiz Vergi Öncesi Kâr / Varlıklar

Çalışmada kullanılacak olan finansal oranlar seçilirken tüm firmalar için ortak hesaplanabilen finansal oranlar seçilmiştir. Borsa İstanbul Turizm endeksinde yer alan

firmalardan biri için hesaplanamayan finansal oran diğer firmalar için hesaplanmamış ve çalışmada yer almamıştır.

Tablo-2: Firma 1'in Beş Yıllık Verileri

	2013	2014	2015	2016	2017
Cari	0,45	10,69	0,80	0,30	0,69
Likidite	0,45	10,68	0,79	0,30	0,67
Nakit	0,01	0,02	0,01	0,01	0,01
Kaldıraç	0,10	0,08	0,12	0,18	0,21
Ök tv	0,90	0,92	0,88	0,82	0,79
Kvyk	0,06	0,03	0,09	0,12	0,03
Uvyk	0,04	0,05	0,03	0,06	0,18
Mdök	0,01	0,53	0,88	0,41	0,45
Adh	0,03	0,03	0,03	0,02	0,03
Ödh	0,03	0,04	0,03	0,03	0,04
Çsdh	0,99	0,09	0,40	0,59	1,63
Nk ök	0	0,09	0,40	0,59	-0,12
Nk tv	0	0,09	0,02	0,09	-0,09
Fvök tv	-0,01	0,08	0,03	0,10	-0,05

Tablo 2’de Firma 1’in 5 yıllık finansal oranları verilmiştir. Firma 1’in likidite oranlarına bakıldığında 2014 yılında en yüksek orana (10,69) ulaştığı görülmektedir. Diğer yıllarda cari oranın 2’nin altında olduğu görülmektedir. Literatürde genel olarak cari oranın 2, likidite oranının 1, nakit oranının 0,2 olması istenir (Lazol, 2016: 204-206). 2014 yılı dışında genel olarak kabul görülen oranlardan yüksek çıkmıştır ve borçlarını ödemedeki sıkıntı çekmeyebilir. Mali yapı oranlarına bakıldığında kaldıraç oranı 0,50’nin altındadır ve özkaynak oranı yüksektir firma sahip olduğu varlıklarını özkaynakları ile finanse etmiştir. Kârlılık oranlarında net kârın özkaynaklara, toplam varlıklara oranı 2017 yılında azalmış ve eksiye düşmüştür.

Tablo-3: Firma 2'in Beş Yıllık Verileri

	2013	2014	2015	2016	2017
Cari	12,89	17,55	10,18	3,49	3,19
Likidite	12,87	17,54	10,18	3,49	3,19
Nakit	12,61	17,38	10,10	3,43	3,16
Kaldıraç	0,02	0,02	0,04	0,12	0,15
Ök tv	0,98	0,98	0,96	0,88	0,85
Kvyk	0,02	0,02	0,04	0,11	0,15
Uvyk	0,01	0,01	0,00	0,00	0,01
Mdök	0,31	0,29	0,26	0,27	0,26
Adh	0,12	0,10	0,11	0,01	0,09
Ödh	0,13	0,10	0,12	0,04	0,11
Çsdh	0,57	0,34	0,30	0,10	0,20
Nk ök	0,02	0,05	0,06	0,02	0,04
Nk tv	0,02	0,05	0,05	0,02	0,04
Fvök tv	-0,01	0,03	0,04	-0,04	0,01

Tablo 3’de Firma 2’nin 5 yıllık finansal oranları verilmiştir. Firma 2’nin tüm likidite oranları genel olarak kabul görülen oranların üzerindedir ve 2013,2014,2015 yıllarında çok yüksektir, 2015 yılından sonra azalmıştır. Nakit oranın çok fazla olması işletmenin elinde gereğin fazla nakit bulundurduğunu gösterir. Mali yapı oranlarına bakıldığında kaldıraç oranı düşük, özkaynak oranı yüksektir. Firma varlıklarını öz kaynağı ile finanse etmiştir ve kısa vadeli borç ile uzun vadeli borç oranları düşüktür. Özkaynak kârlılığı 2015 yılında yüksek diğer yıllarda düşüktür.

Tablo-4: Firma 3'ün Beş Yıllık Verileri

	2013	2014	2015	2016	2017
Cari	2,99	2,52	10,23	6,86	2,32
Likidite	0,83	0,66	2,02	1,93	0,49
Nakit	0,06	0,03	0,99	0,93	0,30
Kaldıraç	1,05	1,29	0,83	0,12	0,63
Ök tv	-0,05	-0,29	0,17	0,88	0,37
Kvyk	0,24	0,28	0,09	0,12	0,13
Uvyk	0,81	1,01	0,74	0	0,51
Mdök	-2,48	-0,42	0,32	0,01	1,50
Adh	0,02	0	0,80	2,37	0,10
Ödh	0,34	0	39,34	3,49	0,26
Çsdh	0,03	0	0,86	2,87	0,34
Nk ök	4,58	0,83	1,75	0,46	-0,13
Nk tv	-0,22	-0,25	0,30	0,40	-0,05
Fvök tv	-0,06	-0,07	0,53	0,53	0

Tablo 4'te verilen Firma 3'ün 5 yıllık finansal oranlarına göre likidite oranlarından cari oran her yıl seviyenin üstünde likidite oranı üç yıl istenilen seviyenin altında çıkmıştır. Kaldıraç oranı 2013,2014 yıllarında en yüksek olan firmadır ve özkaynak oranı eksi seviyededir. 2013,2014 yıllarında varlıklarını yabancı kaynaklar ile finanse etmiştir. Uzun vadeli yabancı kaynak oranı 2014 yılında en yüksek seviyeye ulaşmış ve sonra tekrar azalmaya başlamıştır. Özkaynak oranı yıllar itibari ile giderek artmış, 2016 yılında en yüksek seviyeye ulaşmış ve 2017 yılında azalmıştır. Kâr oranları 2015 ve 2016 yılında yükselmiş son yıl tekrar eksi seviyeye düşmüştür.

Tablo-5: Firma 4'ün Beş Yıllık Verileri

	2013	2014	2015	2016	2017
Cari	2,09	1,42	4,36	1,88	1,16
Likidite	2,09	1,42	4,36	1,88	1,15
Nakit	0,02	0,05	2,55	0,12	0
Kaldıraç	0,11	0,20	0,35	0,45	0,43
Ök tv	0,89	0,80	0,65	0,55	0,57
Kvyk	0,08	0,18	0,09	0,18	0,23
Uvyk	0,03	0,03	0,28	0,30	0,21
Mdök	0,58	0,60	0,40	0,52	0,61
Adh	0,08	0,07	0,08	0,01	0,04
Ödh	0,09	0,09	0,09	0,01	0,06
Çsdh	0,49	0,28	0,19	0,03	0,14
Nk ök	0,01	0,01	0,01	-0,04	0,04
Nk tv	0,01	0,01	0,01	-0,04	0,02
Fvök tv	0,02	0,02	0,02	0,01	0,08

Tablo 5'te verilen firma 4'ün 5 yıllık finansal verilerine göre likidite oranları 2015 yılında en yüksek seviyeye ulaşmış ve 2013, 2015 yılları dışında genel seviyeden düşüktür, 2017 yılındaki nakit oranı sıfırdır. Firmanın kaldıraç oranı yıllar itibari ile artmış, özkaynak oranı 2013 yılından itibaren azalmıştır. Kârlılık oranları 2016 yılında eksi seviyeye düşmüş diğer yıllarda ise oranlar pozitifdir.

Tablo-6: Firma 5'in Beş Yıllık Verileri

	2013	2014	2015	2016	2017
Cari	0,77	1,01	1,72	0,39	2,66
Likidite	0,74	1	1,71	0,39	2,66
Nakit	0,28	0,89	0,33	0,12	0,64
Kaldıraç	0,41	0,55	0,68	0,77	0,30
Ök_tv	0,59	0,45	0,32	0,23	0,70
Kvyk	0,14	0,28	0,29	0,47	0,12
Uvyk	0,27	0,27	0,39	0,31	0,18
Mdök	1,45	1,54	0,90	0,07	0,04
Adh	0,17	0,19	0,04	0	0
Ödh	0,28	0,40	0,10	0	0
Çsdh	1,61	0,67	0,07	0	0
Nk_ök	-0,11	-0,07	-0,46	-0,53	0,64
Nk_tv	-0,06	-0,03	-0,15	-0,12	0,45
Fvök_tv	-0,01	0	-0,09	-0,03	0,50

Tablo 6'da verilen Firma 5'in 5 yıllık finansal oranlarına göre diğer firmalar içerisinde 2017 yılı ile net kâr ile özkaynak oranı ve net kâr ile toplam varlık oranlarına bakıldığında en iyi olan firmadır. Likidite oranları yıllar göre 2013 ve 2016 yıllarında istenilen seviyenin altına inmiştir, 2017 yılında likidite seviyesi iyileşmiştir. Kaldıraç oranı 2016'ya kadar artmış ve 2017 yılında azalmış ve elindeki varlıklarını kendi özsermayesi ile finanse etmeye başlamıştır. Kârlılık oranlarına bakıldığında 2017 yılında oranlar pozitif ve en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

Tablo-7: Firma 6'nın Beş Yıllık Verileri

	2013	2014	2015	2016	2017
Cari	0,50	0,37	0,66	0,49	0,46
Likidite	0,49	0,35	0,61	0,45	0,45
Nakit	0,02	0,01	0,03	0,01	0,05
Kaldıraç	0,52	0,51	0,53	0,63	0,64
Ök_tv	0,48	0,49	0,47	0,37	0,36
Kvyk	0,28	0,31	0,22	0,29	0,29
Uvyk	0,24	0,20	0,31	0,34	0,35
Mdök	1,67	1,67	1,72	2,20	2,34
Adh	0,20	0,21	0,15	0,10	0,15
Ödh	0,37	0,44	0,35	0,23	0,47
Çsdh	1,39	1,85	1,02	0,70	1,14
Nk_ök	-0,20	0,01	-0,20	-0,34	-0,22
Nk_tv	-0,10	0,01	-0,09	-0,13	-0,08
Fvök_tv	0	0,02	0	-0,03	0,01

Firma 6'nın likidite oranları yıllar arasında çok değişmemekte ve genel olarak kabul görülen seviyenin altındadır. Firma 6 borç ödenmelerinde güçlüklerle karşılaşabilir. Mali yapı oranlarına kaldıraç oranı yüksek, özkaynak oranı düşüktür, varlıklarını yabancı kaynaklarla finanse etmektedir. Kârlılık oranları genel olarak düşük ve eksi seviyelerdedir.

Firmalar için hesaplanan finansal oranların arasında birliktelik olup olmadığını analiz etmek için kelimeler arasında korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizi yapılmadan önce değişkenlerin normal dağılıp dağılmadığına bakmak için Kolmogrov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi yapılmış ve değişkenlerin normal dağılmadığı saptanmıştır. Değişkenlerde normal dağılım olmadığı için Spearman Korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo-8: Finansal Oranların Korelasyon Analizi

		Cari	Likidite	Kaldıraç	Özkaynak	Kvyk	Uvyk	Mdök	Adh	Odh	Nk_ok
Cari	Correlation Coefficient	1,000									
	Sig. (2-tailed)	.									
Likidite	Correlation Coefficient	,657	1,000								
	Sig. (2-tailed)	,156	.								
Kaldıraç	Correlation Coefficient	-,429	-,943**	1,000							
	Sig. (2-tailed)	,397	,005	.							
Özkaynak	Correlation Coefficient	,429	,943**	-1,000**	1,000						
	Sig. (2-tailed)	,397	,005	.	.						
Kvyk	Correlation Coefficient	-,783	-,928**	,812*	-,812*	1,000					
	Sig. (2-tailed)	,066	,008	,050	,050	.					
Uvyk	Correlation Coefficient	-,429	-,943**	1,000**	-1,000**	,812*	1,000				
	Sig. (2-tailed)	,397	,005	.	.	,050	.				
Mdök	Correlation Coefficient	-,943**	-,429	,143	-,143	,638	,143	1,000			
	Sig. (2-tailed)	,005	,397	,787	,787	,173	,787	.			
Adh	Correlation Coefficient	,086	-,600	,657	-,657	,522	,657	-,200	1,000		
	Sig. (2-tailed)	,872	,208	,156	,156	,288	,156	,704	.		
Odh	Correlation Coefficient	-,143	-,771	,829*	-,829*	,725	,829*	-,029	,943**	1,000	
	Sig. (2-tailed)	,787	,072	,042	,042	,103	,042	,957	,005	.	
Nk_ok	Correlation Coefficient	,943**	,429	-,143	,143	-,638	-,143	-1,000**	,200	,029	1,000
	Sig. (2-tailed)	,005	,397	,787	,787	,173	,787	.	,704	,957	.

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Firmaların tüm finansal oranlar için korelasyon analizi yapılmış ve sonucunda aralarında anlamlı bir ilişki bulunan kalemler tablo 8’ de yer verilmiştir.

Korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında 0,05 anlamlılık düzeyinde kısa vadeli yabancı kaynak oranı ile kaldıraç oranı ve özkaynak oranı; uzun vadeli yabancı kaynak oranı ile kısa vadeli yabancı kaynak oranı; özkaynak devir hızı ile kaldıraç oranı, özkaynak oranı, uzun vadeli yabancı kaynak oranı arasında anlamlı bir ilişki vardır. 0,01’ e bakıldığında ise özkaynak oranı ile likidite oranı ve kaldıraç oranı; kısa vadeli kaynak oranı ile likidite oranı; uzun vadeli yabancı kaynak oranı ile likidite oranı, kaldıraç oranı, özkaynak oranları; maddi duran varlık özkaynak oranı ile cari oran; özsermaye devir hızı ile aktif devir hızı; net kârın öz kaynağa oranı ile cari ve maddi duran varlık özkaynak oranı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Veriler normal dağılıma uygun olmayınca parametrik olmayan testler kullanılır, medyanların benzerliği veya farklılığını test etmek için parametrik olmayan varyans analizi Kruskal Wallis H testi yapılacaktır (Özdamar, 2015: 459). Çalışmada kullanılan verilerde normal dağılım gözlenmediği için finansal oranların turizm firmalarına göre dağılımında firmalar arasında bir fark olup olmadığını incelemek için Kruskal Wallis H testi yapılmış, testin sonucu tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo-9: Kruskal Wallis Testi

	Hipotez	Test	Anlamlılık	Karar
1	Cari oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,002	Ret
2	Likidite oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,004	Ret
3	Nakit oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,001	Ret
4	Kaldıraç oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,001	Ret
5	Ök_tv oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,001	Ret
6	Kvyk oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,003	Ret
7	Uvyk oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,004	Ret
8	Mdök oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,006	Ret
9	Adh oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,074	Kabul
10	Ödh oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,018	Ret
11	Çsdh oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,086	Kabul
12	Nk_ök oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,018	Ret
13	Nk_tv oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,155	Kabul
14	Fvok_tv oran dağılımı firmalarda aynıdır.	Independent-Samples Kruskal – Wallis Test	0,730	Kabul

SONUÇ

Turizm sektörü hızlı bir şekilde büyümekte olan önemli sektörlerden bir haline gelmektedir, turizm sektörü birçok alt sektör ile birlikte çalışmakta ve alt sektör yelpazesi geniş bir sektördür. Turizm sektörüne istihdam açısından bakıldığında da ülkeye katkı sağlamaktadır. Turizm sektörü ayrıca ülkeye döviz girişi de sağlayabilen, ülkenin dış ticaret açığını kapatmaya yardımcı olabilen ve milli geliri artırıcı önemli sektörlerden birisidir. Bu açıdan bakıldığında önemli sektörlerden biri olan turizm sektörü üzerinde bu çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada BİST Turizm endeksinde yer alan 6 adet firmanın finansal tabloları KAP üzerinden elde edilmiş ve bu tablolardan faydalanarak finansal rasyolarla bir araştırma yapılmıştır.

Likidite oranları firmanın borç ödeme gücünü gösterir. Likidite oranlarına bakıldığında firma 2 diğerlerine göre daha iyi oranlara sahiptir ve her yıl oranları genel olarak kabul görülen seviyenin üzerindedir. Firma 3'ün cari oranları yüksek, likidite oranı düşüktür. Bu firmalardan sonra en iyi oranlara sahip olanlar firma 5, firma 4 ve firma 1'dir, firma 6'nın tüm yıllarda likidite oranları düşüktür.

Mali oranlara bakıldığında firma 3 ve firma 6 kaldıraç oranı özkaynak oranında fazla olduğu için ağırlıklı olarak varlıklarını yabancı kaynaklarla finanse etmekte, diğer firmalar varlıklarını özkaynakları ile finanse etmektedir.

Kârlılık oranlarında ise firma 1 oranları 2016 yılına kadar artmış, 2017 yılında negatif seviyeye düşmüştür. Firma 2 en yüksek kârlılık oranlarına 2015 yılında ulaşmış ve daha sonra tekrar düşürmüştür. Endekste yer alan firma 3'ün her yıl azalmış 2017 yılında eksi oranlara ulaşmıştır. Firma 4'ün kârlılık oranları ilk üç yıl değişmemiş 2016 yılında eksi seviyeye düşmüş, 2017 yılında ise en yüksek orana ulaşmıştır. Firma 5 2013 ve 2016 yılları arasındaki oranları eksi seviyelerde 2017 yılında ise oralar pozitif ve endeksin en yüksek oranlarına ulaşmıştır. Firma 6 tüm yıllarda oranları düşük ve çoğunda eksi seviyededir, en düşük kârlılık oranları firma 6'ya aittir.

Korelasyon analizi sonucunda turizm firmaları için hesaplanan finansal oranlar arasında kaldıraç ile likidite oranı arasında; özkaynak ile kaldıraç oranı arasında; kısa vadeli yabancı kaynak oranı ile likidite ve özkaynak oranı arasında; uzun vadeli yabancı kaynak oranı ile likidite ve özkaynak oranı arasında; maddi duran varlık özkaynak oranı ile cari oran arasında; özkaynak devir hızı ile özkaynak oranı arasında; net kârın özkaynaklara oranı ile maddi duran varlık özkaynak oranı arasında negatif bir ilişki vardır.

Aralarında pozitif ilişki bulunan finansal rasyolar, özkaynak ile likidite oranı; kısa vadeli yabancı kaynak ile kaldıraç oranı; uzun vadeli yabancı kaynak ile kaldıraç ve kısa vadeli yabancı kaynak oranı; özkaynak devir hızı ile kaldıraç, uzun vadeli yabancı kaynak, aktif devir hızı oranı; net kârın özkaynaklara oranı ile cari orandır.

Turizm sektörü firmaları üzerinde hesaplanan finansal oranların en yüksek korelasyon katsayısı özkaynak ile kaldıraç oranı, uzun vadeli yabancı kaynak ile özkaynak oranı, net kârın özkaynaklara oranı ile maddi duran varlık özkaynak oranı arasındadır. Bu kalemlerin korelasyon katsayısı eksi birdir. Bu kalemlerin arasında negatif yönde tam bir ilişki vardır, ilişkili oranların biri artarken diğeri azalır. Yine uzun vadeli yabancı kaynak ile kaldıraç oranı arasında korelasyon katsayısı bir olduğu için aralarında pozitif yönde tam bir ilişki vardır, oranlardan biri artarken diğeri de artar.

Kruskal Wallis H testi parametrik olmayan varyans analizi yöntemidir. Analiz sonucunda aktif devir hızı, çalışma sermayesi devir hızı, net kârın toplam varlık oranı ve faiz ve vergi öncesi kârın toplam varlığa oranlarının firmalar arasında çok önemli farklar yoktur. Diğer finansal oranlar bakıldığında firmalar arasında önemli farklar bulunmaktadır.

Çalışma sonucunda elde edilen veriler ışığında turizm sektöründe çalışan firmalar, kârlılık ve faaliyet durumlarını belirleyen ve etkileyen oranları dikkate alarak yönetim açısından daha iyi bir mali yönetim uygulayabilir. Çalışmada kullanılan değişkenler ve veri seti dönemi çalışmanın kısıtlarını oluşturmaktadır, benzer yapılacak olan çalışmalarda daha fazla veri veya farklı değişken kullanılarak geniş ve daha kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Altın, H., Süslü, C. (2018). Borsa İstanbul'da İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Performanslarının Değerlendirilmesi: Lokanta ve Oteller Üzerine Bir Uygulama, *Maliye ve Finans Yazıları*, 109, 30-50.

Dilber, İ. (2007). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkisinin Girdi-Çıktı Tablosu Yardımıyla Değerlendirilmesi, *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 205-220.

Ecer, F. & Günay, F. (2014). Borsa İstanbul'da İşlem Gören Turizm Şirketlerinin Finansal Performanslarının Gri İlişkisel Analiz Yöntemiyle Ölçülmesi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(1), 35-48.

Erdoğan, M., Yamaltdınova, A. (2018). Borsa İstanbul'a Kayıtlı Turizm Şirketlerinin 2011-2015 Dönemi Finansal Performanslarının Topsis ile Analizi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 19-36.

Ergül, N. (2014). BIST-Turizm Sektöründeki Şirketlerin Finansal Performans Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 325-340.

Gümüş, U.T. & Bolel, N. (2017). Rasyo Analizleri İle Finansal Performansın Ölçülmesi: Borsa İstanbul'da Faaliyet Gösteren Havayolu Şirketleri'nde Bir Uygulama, *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 87-96.

Helhel, Y., Karasakal, S. (2017). Konaklama İşletmelerinde Çalışma Sermayesi Yönetiminin Karlılık Performansına Etkisi: *Borsa İstanbul'da (Bist) Bir Uygulama*, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(3), 27-39.

İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E. & Ayyıldız, N. (2015). Enerji Sektörünün Finansal Analizi: Türkiye ve Avrupa Enerji Sektörü Karşılaştırması, *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 3(3), 86-97.

Kahveci, M., Turna, İ. (2016). Bist'de İşlem Gören Turizm İşletmelerinin Topsis Tekniği ile Finansal Performanslarının Analizi ve Değerlendirilmesi. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 48, 99-114.

Karadeniz, E. & İskenderoğlu, Ö. (2011). İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda İşlem Gören Turizm İşletmelerinin Aktif Kârlılığını Etkileyen Değişkenlerin Analizi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 65-75.

Karadeniz, E., Koşan, L. & Kahiloğulları, S. (2014). Borsa İstanbul'da İşlem Gören Spor Şirketlerinin Finansal Performansının Oran Yöntemiyle Analizi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 129-144.

Karadeniz, E., Koşan, L., Günay, F. & Dalak, S. (2016). Gri İlişkisel Analiz Yöntemiyle Turizm Alt Sektörlerinin Finansal Performanslarının Ölçülmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 1117-1134.

Karkacier, O., Yazgan, E.A. (2017). Turizm Sektöründe Gri İlişkisel Analiz (Gia) Yöntemiyle Finansal Performans Değerlemesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37, 154-162.

Kendirli, S., Çankaya, M. (2016). Bist Turizm Endeksindeki Şirketlerde İşletme Sermayesi Yönetiminin Karlılık Üzerindeki Etkisini Ölçmeye Yönelik Bir Araştırma. *International Review of Economics and Management*, 4(2), 46-68.

Lazol, İ., (2016). *Mali Tablolar Analizi*. (16. Baskı). Bursa: Ekin.

Meydan, C., Yıldırım, B.F. & Senger, Ö. (2016). BİST’ te İşlem Gören Gıda İşletmelerinin Finansal Performanslarının Gri İlişkisel Analiz Yöntemi Kullanılarak Değerlendirilmesi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 69, 147-167.

Örs, M., Takıl, D. & Altın, M. (2015). Borsa İstanbul Teknoloji Endeksinde Faaliyet Gösteren İşletmelerin Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi, *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 1(1), 62-81.

Özçelik, H., Kandemir, B. (2015). BİST’de işlem gören turizm işletmelerinin Topsis Yöntemi ile Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(33), 97-114.

Özdamar, K., (2015). *Paket Programlar ile İstatksel Veri Analizi*, Cilt 1. (10. Baskı). Ankara: Nisan Kitabevi Yayınları.

Şen, M.L., Zengin, B. & Yusubov, F. (2015). Otel İşletmelerinde Finansal Analizlere İlişkin Bir Örnek Olay İncelemesi, *İşletme Bilimi Dergisi*, 3(1), 64-85.

Sevim, U. (2016). İşletme Finansal Oranlarının Hisse Senedi Getirileri Üzerine Etkisi: BİST 100 İmalat İşletmeleri Örneği, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(2), 221-235.

Şit, M. (2016). Türkiye’de Turizm Sektörünün İstihdama Katkısı, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1),101-117.

Yakut, E., Harbalıoğlu, M. & Pekkan, N.Ü. (2015). Turizm Sektöründe BİST’a Kayıtlı İşletmelerin Veri Zarflama Analizi ve Toplam Faktör Verimliliği ile Finansal Performanslarının İncelenmesi, *İşletme Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 235-257.

Yıldız, B. (2013). Sağlık İşletmelerinde Finansal Performansı Etkileyen Unsurlar Ve Finansal Performansın Ölçülmesi: Hastanelerde Bir Uygulama, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, 1-244.

Yıldız, Z. (2011). Turizmin Sektörünün Gelişimi Ve İstihdam Üzerindeki Etkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5),54-71.